RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1944. Andra kammaren. Nr 6.

Tisdagen den 15 februari.

Kl. 4 em.

På grund av förfall för sekreteraren tjänstgjorde, jämlikt herr talmannens förordnande, undertecknad vid protokollet.

§ 1.

Justerades protokollen för den 8, den 9 och den 12 innevarande februari.

§ 2.

Upplästes följande till kammaren inkomna läkarintyg:

Riksdagsman Oscar Malmborg är på grund av sjukdom (tumör i svalget) oförmögen att deltaga i riksdagsarbetet från och med måndagen den 14 febr. under tillsvidare 14 dagar.

Stockholm den 11 februari 1944.

Som ovan
Elis Berven,
leg. läkare.

Härmed intygas att riksdagsman Evald Lindmark på grund av sjukdom — hypertonia med komplikationer — är oförmögen att deltaga i riksdagsarbetet under tiden 16 februari t. o. m. 12 april 1944.

Skellefteå den 11 februari 1944.

L. Abramson.

Kammaren beviljade herr Malmborg ledighet från riksdagsgöromålen under 14 dagar från och med den 14 innevarande februari och herr Lindmark under tiden från och med den 16 innevarande februari till och med den 12 nästkommande april.

§ 3.

Herr statsrådet *Bergquist* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 68, med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 31 maj 1940 (nr 473) om förbud i vissa fall mot beviljande av kvarstad eller skingringsförbud;

nr 69, med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 1 november 1940 (nr 925) med särskilda bestämmelser angående förmynderskap, godmanskap och boutredning vid krig eller krigsfara m. m.;

nr 70, med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 8 november 1940 (nr 926) med särskilda bestämmelser angående bolag, föreningar, sparbanker, vissa andra inrättningar och samfälligheter samt stiftelser vid krig eller krigsfara m. m.;

nr 71, med förslag till lag angående utsträckt tillämpning av lagen den 4 juni 1943 (nr 274) om förlängd giltighetstid för ränte- och utdelningskuponger, m. m.;

nr 74, med förslag till lag angående utsträckt tillämpning av lagen den 15 december 1939 (nr 856) om utbetalande av krigsriskersättning till sjömän;
nr 82, med förslag till förordning om värnskatt för budgetåret 1944/45;
nr 83, angående anslag till ytterligare reglering av vissa krediter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1943/44; och
nr 84, angående vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus m. m.

Dessa propositioner bordlades.

§ 4.

Föredrogos var efter annan följande Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner och hänvisades därvid

till behandling av lagutskott propositionen, nr 63, med förslag till lag om ändring i 7, 11 och 14 kap. vattenlagen;

till bankoutskottet propositionerna:
nr 65, med förslag i fråga om pensionsförbättring för viss personal tillhörande arméns och marinens övergångsstater; och
nr 66, angående livränta åt Irma Marianne Jansson m. m.;

till behandling av lagutskott propositionerna:
nr 67, angående ersättning från kyrkofonden för övertalig personal vid domänverket; och
nr 72, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 17 § lagen den 20 december 1940 (nr 1044) om vissa av landsting eller kommun drivna sjukhus;

till statsutskottet propositionerna:
nr 73, angående anslag till statens sakrevision för budgetåret 1944/45;
nr 75, angående försvarets fabriksfond;
nr 76, med förslag till stat för försvarsväsendets fastighetsfond för budgetåret 1944/45; och
nr 77, angående godkännande av visst avtal med Ronneby stad;

till bevillningsutskottet propositionen, nr 78, angående ändrade bestämmelser om lokalporto m. m.; samt

till statsutskottet propositionerna:
nr 79, angående anslag till försvarsberedskap vid statens järnvägar m. m.; och
nr 80, angående anslag till vissa vägbyggnadsarbeten.

§ 5.

Föredrogs och remitterades till behandling av lagutskott den på bordet liggande motionen nr 433 av herr *Thorell*.

§ 6.

Föredrogos, men bordlades åter statsutskottets utlåtanden nr 3, 20, 27 och 28, bankoutskottets utlåtande nr 3, första lagutskottets utlåtanden nr 1—3, andra lagutskottets utlåtanden nr 1 och 2 samt jordbruksutskottets utlåtande nr 2.

§ 7.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till *Interpellation*

Herr **Werner,** som anförde: Herr talman! I Stockholmstidningen för måndagen den 14 febr. 1944 läses följande: »Dagen före julafton 1943 fick postföraren Axel Koppfält i Arvika ett brev från postdirektionen i Göteborg. Det innehöll ett kort meddelande, att postverket från den 1 april 1944 uppsade det kontrakt verket haft i 21 år med Koppfält. Med utomordentlig plikttrohet och utan en enda anmärkning har Koppfält i över två årtionden fört posten på sin linje Arvika—Glava—Stömne, och lagom till julafton kunde han för hustrun och de fem barnen, alla i skolåldern, läsa upp postverkets julhälsning, som innebar att han med sin familj skulle berövas sitt uppehälle, utan motivering, utan ett ord till tack eller ens förklaring från det höga verkets högste representant i Göteborg.»

Denna postverkets åtgärd har inom den bygd, där postföraren Koppfält under mer än tjugu år utan minsta anmärkning och till allmänhetens fulla belåtenhet fullgjort sin krävande uppgift, allmänt väckt den största uppmärksamhet, för att inte säga indignation hos befolkningen, vilket också kommit till uttryck i en spontan masspetition till postdirektionen.

Det skäl som postdirektionen i Göteborg synes ha åberopat, nämligen bristen på bilgummi, ställes i en egendomlig belysning då av tidningens relation synes framgå att befordringen av post dels kommer att överlåtas på en busslinje, vilken givetvis icke kan betjäna bygdens postala behov på samma smidiga sätt som den tidigare särskilt anställde postföraren, dels ock måste anlita en särskild lastbil som på en senare tidpunkt kör samma route som Koppfält tidigare gjort. Gummibesparingen skulle alltså komma att bestå i att Koppfälts bil med dess fyra ringar ersättes med en lastbil med sex till tio ringar.

Även om postföraren Koppfält icke formellt kan anses ha varit fast anställd i postverket, då han utfört postföringen mot särskild ersättning, så utgör dock den omständigheten, att Koppfält i över tjugu år uteslutande använt sin arbetskraft i postverkets tjänst och därunder haft att själv bekosta en betydande materialförslitning, enligt uppgift måst inköpa ej mindre än fem bilar, ett skäl som icke medgiver allra minst en statlig institution rätt att på sätt som skett behandla en oförvitlig tjänsteman, vilket Koppfält i egenskap av ansvarig postförare måste anses vara.

Då, av vad hittills är känt, inga bärande skäl synas ha förelegat som grund för den av postdirektionen företagna åtgärden, måste denna betraktas såsom i hög grad anmärkningsvärd, så mycket mer som härigenom synes uppstå en påtaglig försämring i ortens postbefordringsförhållanden.

Med stöd av vad ovan anförts får jag härmed hemställa om andra kammarens medgivande att till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få framställa följande frågor:

1) har herr statsrådet uppmärksammat ärendet i fråga? samt

2) om så är förhållandet, har herr statsrådet för avsikt att vidtaga åtgärder för den uppsagdes återinsättande i sitt arbete eller på annat sätt medverka till att kompensera honom för det ekonomiska avbräck han genom uppsägningen kommer att oförvållat åsamkas?

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 8.

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 24, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1943/44, i vad propositionen avser justitiedepartementets verksamhetsområde;

nr 25, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1943/44 till inköp av jordbruksinventarier m. m. för egendomen Lockerud;

nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1943/44, i vad propositionen avser utrikesdepartementets verksamhetsområde;

nr 27, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1943/44, i vad propositionen avser försvarsdepartementets verksamhetsområde;

nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1943/44, i vad propositionen avser handelsdepartementets verksamhetsområde;

nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1943/44, i vad propositionen avser ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde; och

nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1943/44, i vad propositionen avser folkhushållningsdepartementets verksamhetsområde; samt

från andra lagutskottet:

nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 40 § 1 mom. lagen den 14 juni 1918 (nr 422) om fattigvården; och

nr 32, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 16 maj 1941 (nr 243) om rätt för arrendator att bortföra stråfoder m. m.

§ 9.

Justerades protokollsutdrag.

§ 10.

Avgåvos följande motioner, nämligen av:

herr *Jonsson* i Skedsbygd *m. fl.*, nr 434, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 62, med förslag till förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 18 juni 1937 (nr 481) angående rätt för Konungen att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om stämpelavgift vid köp och byte av fondpapper;

herrar *Olson* i Göteborg och *Wiberg*, nr 435, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 43, med förslag till lag om djurskydd, m. m.; samt

herrar *Persson* i Stockholm och *Hagberg* i Luleå, nr 436, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 50, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 och 4 §§ lagen den 14 juni 1929 (nr 131) om försäkring för vissa yrkessjukdomar, m. m.

Dessa motioner bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.12 em.

In fidem

Gunnar Britth.

Onsdagen den 16 februari.

Kl. 11 fm.

På grund av förfall för sekreteraren tjänstgjorde, jämlikt herr talmannens förordnande, undertecknad vid protokollet.

§ 1.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Svar på interpellation.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **Andersson,** som anförde: Herr talman! Ledamoten av andra kammaren herr Onsjö har till mig framställt frågan, om jag anser vattenfallsstyrelsens sätt att beräkna och ersätta de skador och det intrång, som åsamkas markägare genom framdragande av elektriska kraftledningar, vara riktiga samt, om så ej är fallet, vilka åtgärder jag är beredd att vidtaga för att åstadkomma rättelse.

Till utgångspunkt för sina frågor har interpellanten tagit de ersättningar, som i vissa angivna fall erbjudits markägarna, sedan vattenfallsverkets stamlinje Trollhättan—Falköping framdragits, och han har anmält missnöje såväl med de normer, enligt vilka ersättningarna beräknats, som med den procedur, vilken tillämpats vid förhandlingarna.

Ifrågavarande ersättningsnormer fastställdes år 1921 och torde numera ge anledning till vissa erinringar. Sedan uppmärksamheten fästs vid detta förhållande, har jag på tillstyrkan av vattenfallsstyrelsen den 14 januari 1944 utverkat Kungl. Maj:ts bemyndigande att tillkalla särskilda sakkunniga för att inom kommunikationsdepartementet biträda med utredning rörande revision av gällande normer för uppskattning av skador och intrång, som orsakats genom framdragande av elektriska kraftledningar såväl genom skogsmark som över åker eller därmed jämförlig mark. Dylika sakkunniga ha av mig tillkallats den 27 januari 1944.

Anledning torde icke föreligga att här upptaga de under omprövning varande värderingsnormerna till närmare granskning.

Beträffande storleken av de ersättningar, som erbjudits i det av interpellanten påtalade fallet, och det tillvägagångssätt, som vattenfallsstyrelsen vid sina förhandlingar med markägarna tillämpat, torde jag, då frågan lärer vara av övervägande lokalt intresse, få hänvisa till innehållet i ett av vattenfallsstyrelsen avgivet yttrande, varav jag tillställt interpellanten en avskrift.

Av detta yttrande framgår även, att styrelsens värderingsman icke alltid muntligen förhandlar med varje markägare, men att dessa ha tillfälle att framföra sina synpunkter såväl i samband med uppgörelse om tillstånd till ledningsbyggnaden som efter det ledningen färdigbyggts och värdering skett. Över värderingen upprättas protokoll med noggranna specifikationer. Markägaren erhåller avskrift av dessa handlingar samt erbjudande om ersättning. I detta erbjudande ingår, att ersättningen vid frivillig uppgörelse bestämmes 10 procent högre än enligt värderingen. Godtages icke erbjudandet, upptagas förhandlingar med markägaren, varvid rättelse sker, om något förhållande av beskaffenhet att inverka på ersättningarnas storlek framkommer som icke be-

Svar på interpellation. (Forts.)
aktats vid värderingen. Först om det visar sig omöjligt att ernå godvillig uppgörelse, hänskjutes ersättningsfrågan till expropriationsnämnd.

Att icke orätt vederfares markägarna är uppenbarligen ett intresse även för vattenfallsstyrelsen. Styrelsens chef har också förklarat, att rättelse kan påräknas även, sedan slutlig uppgörelse formellt träffats, om det kan påvisas, att någon väsentlig omständighet blivit bortglömd vid värderingen.

Även om ersättningsnormerna nu behöva omarbetas, kan jag icke finna annat än att det av vattenfallsstyrelsen tillämpade förfaringssättet bör tillfredsställa vederbörande markägares intressen. Om så icke vore fallet, skulle det näppeligen hava lyckats att, på sätt som skett, träffa frivillig uppgörelse med 99 procent av de markägare, som berörts av styrelsens linjebyggnader under de senaste 20 åren.

Härefter yttrade:

Herr **Onsjö:** Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få framföra mitt tack för svaret å min interpellation, vilket jag i stort sett är mycket nöjd med. Statsrådet har ju redan tillkallat särskilda sakkunniga för att biträda vid revision av de normer, vilka skola följas vid värderingar av skador och intrång, som förorsakas markägare genom framdragande av elektriska ledningar. Därmed anser jag mig ha vunnit huvudsyftet med min interpellation. Det är säkerligen ingalunda för tidigt, att dessa normer, som fastställdes 1921, bli reviderade. Nu har man ju anledning hoppas, att det så småningom kan bli rättelse på den punkten, så att markägarna kunna få en ersättning som är skälig med hänsyn till nutidens förhållanden.

Vad jag emellertid härutöver skulle önska och vilja fästa uppmärksamheten på är att normerna bli tillämpade på ett sådant sätt, att de ge rättvisa åt markägarna och detta inte minst, när det gäller markägarna inbördes. Det bör inte få ske så, att de ekonomiskt svagaste eller de, som så att säga äro beskedliga och tro på vattenfallsverkets värderingar, få ut sämre ersättning än de som ha vilja och förmåga att stå på sig. Så har det skett åtminstone i viss utsträckning med det hitintills tillämpade systemet. Vattenfallsstyrelsen har erbjudit markägarna ersättning enligt en värdering som verkställts, utan att man tillräckligt gjort sig underrättad om eller beaktat de lokala förhållanden som måste tas hänsyn till, om värderingen skall komma fram till ett någorlunda rättvisande resultat. I det yttrande, som vattenfallsstyrelsen avgivit med anledning av min interpellation och som jag har fått taga del av, har gjorts gällande, att markägarna före värderingen beretts tillfälle att framföra sina synpunkter. Detta påstående är, i den mån jag kunnat undersöka förhållandet vid den linjebyggnad jag åberopat — jag förmodar, att det tillgår ungefär lika överallt — oriktigt. Att så är förhållandet bevisas ju också därutav, att värderingarna ha måst göras om och väsentligt höjas bland ett stort antal av de markägare som icke godkänt vattenfallsstyrelsens erbjudanden. Det har ju enligt vattenfallsstyrelsens egen uppgift hänt åtminstone i ett fall, att värderingen har måst höjas med 168 procent. Skall det verkställas en värdering, så bör den ske med största möjliga noggrannhet. Lämpligt vore kanske, att någon person från orten, t. ex. en nämndeman eller stiftesgodeman, deltoge i värderingen, så att lokala synpunkter redan från början kunde få möjlighet att göra sig gällande.

Det som särskilt har upprört mig i detta fall har varit, att vattenfallsstyrelsen genom en skenbar gratifikation vid frivillig uppgörelse har sökt locka

Svar på interpellation. (Forts.)

markägarna till att utan vidare godkänna de alltför lättvindigt åstadkomna värderingarna. Jag förstår, att man kan resonera så, att om någon låter lura sig så må han stå sitt eget kast, men därigenom blir det nog i många fall tyvärr så, att de i olika avseenden svagaste markägarna få ut en ersättning som är sämre än den de rätteligen borde haft även med hänsyn till nu gällande ersättningsgrunder. Jag kan inte komma ifrån att jag finner det vara oanständigt — för att använda ett milt uttryck — att en markägare genom en gratifikation lockas att godkänna en ersättning som man senare anser motiverat att höja med 168 procent. Det finns nämligen en markägare å den av mig åberopade linjebyggnaden som ursprungligen var erbjuden kr. 736: 63 men som sedan fick ytterligare 1 220 kronor eller tillhopa 1 956 kronor 63 öre. Detta kan inte anses vara sunda affärsmetoder. Jag vet inte, om det bara är vid den linjebyggnad som jag har åberopat och känner till som det tillgått på det sätt som jag här anfört, men jag förmodar, att denna fråga icke enbart är av lokalt intresse. Beträffande de markägare som redan godkänt värderingarna har ju statsrådet ställt i utsikt, att även de kunna få sin sak omprövad, om det visar sig, att någon väsentlig skada blivit uteglömd vid värderingen. För detta vill jag särskilt tacka. Därmed har jag ansett, att statsrådet har gjort vad som är möjligt för att åstadkomma rättelse även på den punkten.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **Andersson:** Herr talman! I det av interpellanten påtalade fallet, då ersättningen skulle ha höjts med den siffra som han angav, var det icke fråga om ersättning för markskada i vanlig mening utan ersättningsbeloppet gällde där flyttning av en ladugårdsbyggnad till en annan plats. Flyttningen var förut planerad men kunde på grund av att kraftledningen kom till stånd icke ske såsom beräknat var, utan byggnaden måste förläggas på ett annat ställe. Det är naturligtvis ett alldeles speciellt fall som säkerligen icke förekommit många gånger, och eftersom markägaren även i detta fall blivit gottgjord för det intrång han lidit, har ingen skada skett. Han fick den ersättning han skäligen borde ha.

Interpellanten anmärkte på förfaringssättet så till vida, att han ansåg det lämpligt att ha med vid synen någon skiftesgodeman eller nämndeman på hemorten. Ja, naturligtvis skulle man kunna överväga ett förfaringssätt som en vanlig legal förrättning med tillkallande av förrättningsman och nämndemän, men det skulle bli en omständlig och dyrbar procedur som omöjliggöres av det faktum, att det är fråga om tusentals delägare, när det gäller framdragande av en större kraftledning. Kostnaderna för en sådan apparat skulle kanske bli vida högre än de utdömda ersättningsbeloppen. Även om det givetvis med iakttagande av vanliga rättsgrundsatser skulle kunna göras gällande, att den nuvarande proceduren är för lättvindig, får man väl göra en rimlig avvägning mellan kostnaderna för ett annat förfaringssätt och de eventuella olägenheterna av att dra sig fram med det förfaringssätt som nu tillämpas.

Att ett tillägg av 10 procent på den erbjudna värderingssumman lämnas, kan icke vara något som markägarna ha anledning att vända sig emot. Detta tillämpas egentligen blott såsom en uppmuntran för att undgå expropriation. Sistnämnda förfarande drager nämligen betydande kostnader, och dessa kostnader få ju betalas av den som bygger kraftledningen. För övrigt får man taga i betraktande, att det här är icke allenast en fråga mellan den som bygger kraftledningen och markägaren utan även en fråga om hur den elektriska kraften skall kunna tillgodogöras på billigaste och mest ändamålsenliga sätt.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 2.

Herr statsrådet *Bergquist* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:
nr 81, med förslag till lag om redovisningsmedel, m. m.;
nr 89, angående förvärv av Sölvesborg—Olofström—Älmhults järnväg;
nr 92, angående inköp av vissa vattenfallsandelar i Indalsälven och Faxälven m. m.; och
nr 93, angående anslag till vissa nya kraftstationer m. m.

Dessa propositioner bordlades.

§ 3.

Föredrogos var efter annan följande Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till behandling av lagutskott propositionerna:
nr 68, med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 31 maj 1940 (nr 473) om förbud i vissa fall mot beviljande av kvarstad eller skingringsförbud;
nr 69, med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 1 november 1940 (nr 925) med särskilda bestämmelser angående förmynderskap, godmanskap och boutredning vid krig eller krigsfara m. m.;
nr 70, med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 8 november 1940 (nr 926) med särskilda bestämmelser angående bolag, föreningar, sparbanker, vissa andra inrättningar och samfälligheter samt stiftelser vid krig eller krigsfara m. m.;
nr 71, med förslag till lag angående utsträckt tillämpning av lagen den 4 juni 1943 (nr 274) om förlängd giltighetstid för ränte- och utdelningskuponger, m. m.; och
nr 74, med förslag till lag angående utsträckt tillämpning av lagen den 15 december 1939 (nr 856) om utbetalande av krigsriskersättning till sjömän.

till bevillningsutskottet propositionen, nr 82, med förslag till förordning om värnskatt för budgetåret 1944/45; samt

till statsutskottet propositionerna:
nr 83, angående anslag till ytterligare reglering av vissa krediter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1943/44; och
nr 84, angående vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus m. m.

§ 4.

Föredrogos var efter annan följande på bordet liggande motioner; och remitterades därvid

till bevillningsutskottet motionen nr 434 av herr *Jonsson* i Skedsbygd *m. fl.;* samt

till behandling av lagutskott motionerna:
nr 435 av herrar *Olson* i Göteborg och *Wiberg;* och
nr 436 av herrar *Persson* i Stockholm och *Hagberg* i Luleå.

§ 5.

Utgifter under riksstatens tredje huvudtitel.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1944/45 under riksstatens tredje huvudtitel, avseende anslagen inom utrikesdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner.

Punkterna 1—18.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 19 och 20.

Lades till handlingarna.

Punkten 21, upplysningsarbete rörande mellanfolkligt samarbete och utrikespolitiska frågor.

Anslag till upplysningsarbete rörande mellanfolkligt samarbete och utrikespolitiska frågor.

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t under tredje huvudtiteln (punkten 23) föreslagit riksdagen att till Upplysningsarbete rörande mellanfolkligt samarbete och utrikespolitiska frågor för budgetåret 1944/45 anvisa ett anslag av 12 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft

dels en inom första kammaren av herr *Joh. Nilsson* i Malmö väckt motion (I: 114), vari hemställts, att riksdagen måtte besluta att till Upplysningsarbete rörande mellanfolkligt samarbete och utrikespolitiska frågor för budgetåret 1944/45 anvisa ett reservationsanslag av 30 000 kronor;

dels en inom andra kammaren av fröken *Hesselgren m. fl.* väckt motion (II: 188), vari framställts samma yrkande som i motionen I: 114;

dels ock två likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren av herr *E. A. Lindblom m. fl.* (I: 163) och den andra inom andra kammaren av herr *Sandberg* (II: 367), vari likaledes framställts samma yrkande som i motionen I: 114.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 114, II: 188 ävensom I: 163 och II: 367, till Upplysningsarbete rörande mellanfolkligt samarbete och utrikespolitiska frågor för budgetåret 1944/45 anvisa ett anslag av 12 000 kronor.

Vid denna punkt hade reservation avgivits av herrar *Joh. Nilsson* i Malmö, *Oscar Olsson*, *Bäckström*, *Bäcklund* och *Eriksson* i Stockholm, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionerna I: 114, II: 188 ävensom I: 163 och II: 367, till Upplysningsarbete rörande mellanfolkligt samarbete och utrikespolitiska frågor för budgetåret 1944/45 anvisa ett reservationsanslag av 30 000 kronor.

Efter föredragning av punkten anförde:

Fröken **Hesselgren:** Herr talman! Statsutskottet har på denna punkt avslagit tre motioners hemställan om en höjning av anslaget till upplysningsarbete rörande mellanfolkligt samarbete och utrikespolitiska frågor från 12 000 till 30 000 kronor. Det föreligger emellertid en reservation från båda kamrarna, anknuten till detta beslut, och jag har därför alltjämt den förhoppningen, att jämväl kammaren skulle vilja besluta sig för att höja detta anslag. Det är ingen orimlig begäran som här framställes. Den innebär blott att man går tillbaka till den storlek som anslaget förut hade ända till år 1940, då det utdelades till olika organisationer som arbetade för mellanfolkligt samarbete. Jag kan mycket väl förstå, att man under de första krigsåren hade en känsla av att detta anslag icke skulle kunna göra den nytta som därmed avsågs, men trots att man hade den inställningen har i alla fall ett anslag, ehuru reducerat, utdelats under dessa år, och sålunda har på det sättet riksdagen erkänt, att det arbete som här utförts är till nytta och av en viss betydelse. Om det varit så under den svåra tid som vi genomlevat, då freden syntes så avlägsen, att

Anslag till upplysningsarbete rörande mellanfolkligt samarbete och utrikespolitiska frågor. (Forts.)

man knappast vågade hoppas på en sådan, så är det annorlunda nu, när statsmakterna själva erkänna, att man måste börja arbeta för den tid som kommer efter kriget. Kungl. Maj:t har ju tillsatt olika kommissioner som arbeta på efterkrigsproblemen, och på alla håll och kanter dryftar man dessa frågor.

Ett av de allra största problemen rörande den tid som kommer torde emellertid vara frågan, hur man skall kunna bekämpa folkhatet och hur man skall kunna bygga upp samförstånd och samarbete mellan folken. Det är den formen av upplysning som dessa organisationer arbeta för. Vi böra bearbeta den allmänna opinionen, för att man skall kunna förstå behovet av samarbete och för att man skall kunna sätta sig in i olika former av det som planeras härför. Vi böra ställa in folkets tankar på freden — icke på en opraktisk och blåögd drömmares tankar om freden — utan med verkligheten för ögonen söka finna framkomliga vägar för samarbete och samförstånd.

Vi ge ut svindlande summor för att stärka och ordna vårt försvar, och vi göra det i tron på att det är nödvändigt. Men jag undrar, om det icke vore praktiskt att också ge en liten summa, en större summa än den nu föreslagna, åt de organisationer som vilja bereda jordmån för kommande tiders samliv mellan folken. Det betyder så oerhört mycket i allmänhetens ögon och för dess uppskattning av detta arbete, om staten visar sig hysa tillräckligt intresse för saken.

Herr talman! Jag vädjar till kammaren att ge detta högre anslag. Vi behöva icke vara oroliga för att detta anslag skall användas på ett olämpligt sätt. Utrikesdepartementet har ju hand om anslaget, och jag hoppas och tror, att utrikesdepartementet icke har något emot att få litet mer att dela ut på detta område. Jag vädjar ännu en gång till kammaren att ge oss det högre anslaget.

I detta anförande instämde fru *Gustafson*, fru *Västberg*, herrar *Mosesson*, *Nilson* i Eskilstuna, *Johnsson* i Kastanjegården och *von Friesen*, fru *Nordgren*, herrar *Björling* och *Fröderberg*, fröken *Nygren*, herrar *Sandberg*, *Nilsson* i Norrlångträsk och *Skoglund* i Umeå, fru *Ronnebäck*, fru *Rydh Munck af Rosenschöld* samt herr andre vice talmannan *Carlström*.

Herr **Ward:** Herr talman! Den fråga som nu föreligger till avgörande har varit föremål för debatter i kammaren vid skilda tillfällen. Såsom här redan erinrats om förhåller det sig så, att riksdagen i likhet med Kungl. Maj:t ansett, att man i nuvarande tidsläge knappast har anledning att anslå lika stort belopp till dessa organisationer som tidigare av det enkla skälet, att organisationerna icke kunna komma i tillfälle att arbeta normalt. Jag tror, att denna synpunkt bör beaktas även när kammaren nu går att taga ståndpunkt i denna fråga. Vissa av de organisationer som tidigare erhållit bidrag från detta anslag arbetade så att säga utåt världen och sökte förbindelse på skilda håll. Bland annat fanns det en organisation som arbetade för Nationernas förbund. Dessa organisationer åtnjöto bidrag, men för närvarande ha de icke kunnat göra sig gällande. Detta är enligt utskottets uppfattning motivering nog för att bibehålla anslaget vid det belopp, 12 000 kronor, som Kungl. Maj:t föreslagit.

Vilka organisationer är det då, som för närvarande åtnjuta bidrag av detta anslag? Jo, det är utrikespolitiska institutet, som har ett bidrag av 5 000 kronor, nordiska föreningen för mellanfolkligt samarbete, som har 5 000 kronor, Sveriges akademiska förbund för utrikespolitik, som har 1 000 kronor, och slutligen svenska sektionen av internationella kvinnoförbundet för fred och frihet, som likaledes får 1 000 kronor. Jag äger icke kännedom om huruvida någon

Anslag till upplysningsarbete rörande mellanfolkligt samarbete och utrikespolitiska frågor. (Forts.)

av dessa organisationer har gått in till Kungl. Maj:t med begäran om ökat bidrag till sin verksamhet. Jag har icke fått någon upplysning om den saken, men jag förutsätter, att om de verkligen ha fått sådana framställningar avvisade, så har Kungl. Maj:t haft goda skäl för sin ståndpunkt.

I en av de väckta motionerna förordas visserligen icke att riksdagen skall uttala sig om hur medlen skola fördelas, men man antyder dock, att man borde tänka på en organisation, som kallas för nordiska fredsförbundet. Så kan man naturligtvis resonera, men nog bör man kunna begära, att innan riksdagen anvisar medel till skilda organisationer skall den åtminstone ha någon hum om hur dessa organisationer arbeta, hur de äro sammansatta och överhuvud taget hur de äro verksamma. Jag tror icke att det finns någon anslagsbeviljande organisation i detta land — kommuner eller andra — som ger anslag till enskilda sammanslutningar med mindre att de skaffat sig noggrann kännedom om deras karaktär och sätt att arbeta. Nog vore det, tycker jag, ett ganska dåligt föredöme för de mindre, samhälleliga institutionerna i vårt land, om riksdagen, utan att ha reda på hur vissa organisationer arbeta, skulle höja det anslag, som har stått oförändrat i budgeten under de senaste åren.

Jag vill tillägga, att jag för min del ingalunda principiellt ställer mig avvisande till tanken att höja bidragen till de organisationer, som arbeta för det ändamål, varom här är fråga. Visst icke! Jag vill också säga, att när vi komma över till andra förhållanden, när dessa organisationer verkligen kunna arbeta fritt och göra nytta, så bör man också ta under allvarligt övervägande att höja anslaget. Men att höja anslaget just nu, när man vet att organisationernas verksamhetsområden äro så starkt begränsade, anser jag icke kan vara lämpligt. I varje fall skulle det icke stå i överensstämmelse med de synpunkter, som statsutskottet har att bevaka, när det går att granska de skilda budgetfrågorna. Statsutskottet vill konsekvent söka följa den linje, som det har slagit in på under denna tid, nämligen att icke onödigtvis räkna upp några som helst anslag. Utskottet har sålunda i detta fall varit konsekvent, när det har yrkat bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Jag ber, herr talman, att få hemställa om bifall till utskottets förslag.

Herr **Eriksson** i Stockholm: Herr talman! Kammarens ledamöter måhända finna mig vara något verklighetsfrämmande, när jag ensam av andra kammarens delegation i statsutskottet har reserverat mig för bifall till de motionsvis framställda yrkandena om högre anslag under denna punkt. Man anser kanske också, att det är verklighetsfrämmande att i denna tid av mellanfolkligt hat och splittring tala för ett högre anslag för ett sådant ändamål som upplysningsarbete rörande mellanfolkligt samarbete och utrikespolitiska frågor. Det är emellertid för att fullfölja en gammal åskådning, som jag har intagit denna ståndpunkt. Jag har nämligen alltid ansett, att man bör sträva efter att ha ett mellanfolkligt samarbete icke blott genom de diplomatiska förbindelser, som vi ha med andra länder, och genom det arbete, som utföres av våra diplomatiska och konsulära tjänstemän. Vi diskutera ju här utrikesförvaltningen, och jag tycker, att det är ganska naturligt, att man i detta sammanhang också pläderar för att de förbindelser, som vi ha med andra folk och andra länder, kompletteras med ett folkligt samarbete, ett samarbete sålunda med de folkliga institutionerna i olika länder och icke blott med staterna såsom sådana eller med affärsvärlden och industrien utan även med folken själva och deras organisationer.

Om man har denna åskådning, är det ganska självfallet, att man icke kan böja sig för de skäl, som statsutskottets ärade talesman nyss här framförde.

Anslag till upplysningsarbete rörande mellanfolkligt samarbete och utrikespolitiska frågor. (Forts.)

nämligen att under nuvarande förhållanden kunna icke de organisationer bland folket, som arbeta på detta område, göra sig gällande, därför att förbindelserna mellan folken äro avbrutna. Det är ju dock nödvändigt att dessa organisationer kunna uppehålla sin verksamhet så att man, när de avbrutna förbindelserna mellan folken ånyo öppnas, står rustad att taga upp detta mellanfolkliga samarbete i utrikespolitiska frågor. För min del tycker jag, att statsmakterna borde ägna denna sak så mycken uppmärksamhet, att man icke överlåter åt det personliga intresset ensamt att bära upp hela denna verksamhet. Det är, som statsutskottets ärade talesman väl vet, huvudsakligen på arbetarklassens egna organisationer, som det för närvarande åvilar att bära upp organisationsarbetet just på detta område. Jag tycker, att detta arbete är så värdefullt ur de synpunkter, som vi väl alla omfatta, att statsmakterna borde vara angelägna om att ge detta arbete sitt stöd genom ett högre anslag.

Det är visserligen sant, att man i detta sammanhang icke är beredd att skissera upp hur anslaget skall fördelas mellan de olika intresseorganisationer, som arbeta på detta område. För min del är jag icke heller beredd att nu göra det, men att behovet av detta statliga stöd är stort, det är omvittnat.

Hittills har detta anslag, som tidigare hade en helt annan och mera begränsad beteckning, om jag så får säga, förbehållits de organisationer, som huvudsakligen syssla med det så kallade fredsarbetet. Det finns emellertid en hel rad andra organisationer, som också ha deltagit i detta arbete för mellanfolkligt samarbete. Jag vill peka på de stora nykterhetsorganisationerna, t. ex. världsgoodtemplarorden. Det finns väl knappast någon organisation, som har så stora möjligheter att arbeta för mellanfolkligt samarbete som just denna. Jag vill vidare peka på Vita bandet, som också kan sägas representera just samma synpunkter, och varför icke också världsspråksorganisationerna. Det torde väl ändå vara så, att dessa organisationer ha helt andra möjligheter att träda i förbindelse med folk i andra länder, när man vill söka samarbete med folkens breda lager, än vad vissa av de organisationer ha, som hittills ha kommit i åtnjutande av anslaget under denna punkt.

Jag menar sålunda, herr talman, att det är så mycket, som talar för ett bifall till dessa motioner, att man icke bör avvisa dem. I varje fall kan det i nuvarande läge vara mycket viktigt att man såsom en opinionsyttring höjer anslaget just för att ge uttryck åt den synpunkt, som statsutskottets talesman nyss anförde, nämligen att man bör stå rustad, när samarbetet mellan länderna ånyo öppnas. Det kan, säger jag, vara nyttigt att fördenskull redan nu såsom en opinionsyttring bifalla den reservation, som är fogad till statsutskottets utlåtande.

Jag ber alltså för min del att få instämma i den varma vädjan, som den ärade motionären nyss riktade till kammaren att bifalla den vid utskottsutlåtandet fogade reservationen.

Häruti instämde fru *Alvén* samt herrar *Norén*, *Mäler* och *Lindberg*.

Fröken **Hesselgren:** Herr talman! Det är bara en upplysning, som jag skulle vilja lämna, så att icke kammarens ledamöter missförstå saken. Det är icke av brist på behov, som inga organisationer ha vädjat till Kungl. Maj:t om högre anslag. Det ordnades nämligen för några år sedan så, att riksdagen skulle anvisa en klumpsumma till utrikesdepartementet och att vederbörande organisationer sedan skulle ställa sina ansökningar om bidrag dit. Jag är övertygad om att åtskilliga sådana ansökningar ha inkommit till utrikesdepartementet.

Det var endast denna upplysning jag ville lämna.

Anslag till upplysningsarbete rörande mellanfolkligt samarbete och utrikespolitiska frågor. (Forts.)

Herr **Hagberg** i Luleå: Herr talman! Jag har för min del aldrig haft någon vidare förståelse för de stora diskussionerna kring denna fråga, icke därför att jag varit likgiltig för fredens sak eller därför att det icke kan ha sin betydelse även med propaganda, utan därför att den propaganda, som har bedrivits med stöd av detta anslag, enligt min mening har haft en minimal betydelse för fredssaken.

Den motivering, som nu har givits för att man skulle höja anslaget, är att vi skola göra vad vi kunna för att motverka »folkhatet» och för att verka för avspänning ute i världen. Jag vill till detta säga, att om detta är motiveringen för en höjning av anslaget, uppfattar jag det närmast som en motivering för att icke nu ge något anslag alls. Jag är icke anhängare av folkhat, men jag måste konstatera, att om Sveriges riksdag i dag höjer ett sådant anslag som detta med en sådan motivering, då kunna de folk, som nu kämpa för sin frihet, låt mig säga de norska och de danska folken, uppfatta det som en demonstration riktad mot deras kamp.

Därmed vill jag säga, att under *nuvarande* skede spelar detta så kallade folkhat en progressiv roll, i det att det eldar de folk, som nu kämpa för friheten, att göra de allra största ansträngningar för att befria mänskligheten från den pest, som hotar densamma. Från denna synpunkt kan jag icke förstå, varför Sverige, som icke gör något i denna frihetskamp, i dag skulle göra en demonstration, som i realiteten riktar sig mot de krafter, som nu kämpa för frihetens sak. Det blir tids nog att taga upp frågan om åtgärder för att åstadkomma anspänning och utjämning den dag, när detta krig är slut. För närvarande rasar kampen på liv och död, och jag kan därför icke anse att det sätt, på vilket problemet här har ställts, är realitetsbetonat. Därför, herr talman, vill jag för min del i varje fall yrka bifall till statsutskottets hemställan.

Härmed förklarades överläggningen avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets i punkten gjorda hemställan dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fröken Hesselgren begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 21:o) av utskottets förevarande utlåtande nr 3, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning.

Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda om omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes.

Därvid avgåvos 97 ja och 89 nej, varjämte 5 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan i denna punkt.

Punkterna 22—24.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 25.

Lades till handlingarna.

§ 6.

Herr statsrådet *Bagge* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition, nr 90, angående statsbidrag till avlöning åt lärare vid fortsättningsskolor m. m.

Denna proposition bordlades.

§ 7.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1943/44, i vad propositionen avser socialdepartementets verksamhetsområde.

Punkten 1.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 2.

Lades till handlingarna.

Punkten 3.

Utskottets hemställan bifölls.

Anskaffande av vissa automatvapen för polisen.

Punkten 4, angående anskaffande av vissa automatvapen för polisen.

I propositionen nr 2 hade Kungl. Maj:t (bilaga 5, punkten 4) föreslagit riksdagen att till Anskaffande av vissa automatvapen för polisen å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1943/44 anvisa ett reservationsanslag av 300 000 kronor.

Utskottets hemställan innefattade bifall till Kungl. Maj:ts förenämnda förslag.

Sedan punkten föredragits, yttrade:

Herr **Hagberg** i Luleå: Herr talman! Det har här föreslagits ett anslag på 300 000 kronor för anskaffande av vissa automatvapen åt polisen. Någon närmare motivering för detta anslag har icke lämnats. En del av motiveringen har tvärtom hemlighållits för kammarens ledamöter, fastän utskottet meddelar, att det åtminstone har fått taga del av den särskilda motivering, som har följt detta anslagsäskande från regeringen. Såvitt jag förstår innebär detta anslag, att man beträder principiellt nya vägar och anlägger ett principiellt nytt betraktelsesätt på polisens uppgifter. Jag är för min del icke beredd att med den motivering, eller snarare med den brist på motivering, som här föreligger, godkänna ett sådant anslag.

Jag vill därför utan att närmare ingå på saken, herr talman, be att få yrka avslag på utskottets hemställan.

Herr **Erlander:** Herr talman! Att departementschefen icke presterat någon mera ingående motivering till detta anslag, har icke berott på någon vilja hos

Anskaffande av vissa automatvapen för polisen. (Forts.)

honom att försöka hemlighålla motiven till vad som här föreslås, utan han har ansett detta anslag vara en naturlig konsekvens av det förslag om polisens förhållanden i krig, som riksdagen tidigare har antagit. Anledningen till att en handling i detta ärende har hemligstämplats är bara den, att handlingen innehåller en förteckning över de ställen där dessa pistoler skola bli placerade, och det har ju inte ansetts vara så särdeles lämpligt, att en sådan sak utlämnas till offentligheten.

Jag vill alltså, herr talman, energiskt bestrida, att det föreligger något försök från departementschefens sida att dölja någonting som kunde ha inflytande på detta ärendes behandling.

Herr **Eriksson** i Stockholm: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i denna punkt dels ock på avslag därå; och blev utskottets i punkten gjorda hemställan av kammaren bifallen.

Punkterna 5—15.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 8.

Föredrogos vart efter annat:

statsutskottets utlåtanden:

nr 27, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen å kapitalbudgeten under statens allmänna fastighetsfond gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1944/45, i vad propositionen avser kommunikationsdepartementets verksamhetsområde; och

nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag för budgetåret 1944/45 till förskott av kostnader för uppgörande av byggnadsplaner; samt

bankoutskottets utlåtande, nr 3, i anledning av väckt motion om dyrtidstilllägg till den hos riksdagens kamrar, utskott och kansli tillfälligt anställda personalen.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 9.

Föredrogs och lades till handlingarna första lagutskottets utlåtande, nr 1, i anledning av verkställd granskning av justitieombudsmannens ämbetsförvaltning.

§ 10.

Granskning av militieombudsmannens ämbetsförvaltning.

Föredrogs första lagutskottets utlåtande, nr 2, i anledning av verkställd granskning av militieombudsmannens ämbetsförvaltning.

Efter föredragning av utskottets däri gjorde anmälan yttrade

Herr **Senander:** Herr talman! Jag kan inte underlåta att även i år säga några ord i anledning av militieombudsmannens berättelse. Berättelsen för in-

Granskning av militieombudsmannens ämbetsförvaltning. (Forts.)
nevarande år ger knappast intryck av att förhållandena mellan befäl och manskap inom försvarsväsendet undergått någon större förbättring. Detta konstaterande innebär intet klander mot militieombudsmannens verksamhet. Han har i de flesta fall ingripit och också fått vederbörande bestraffade. Men det förefaller, som om man trots dessa ingripanden inte kan spåra någon förbättring. De fall som beröras i denna berättelse synas mig vara uttryck för en anda inom vissa kretsar av försvarsmaktens befälskader, som är lindrigast sagt upprörande. Förefunnes inte en sådan anda, så skulle det knappast vara möjligt att ens enstaka fall av det slag som skildras i berättelsen kunde förekomma.

Jag skall inte citera alla de okvädinsord som återgivas i militieombudsmannens berättelse, okvädinsord som använts av befälspersoner gentemot underordnade. Dessa äro nämligen ofta av ett sådant slag, att de icke böra mer än nödvändigt återgivas i tryck. Men en del uttryck skulle jag ändå vilja nämna i förbigående, sådana som ligister, tattare, ryska horder, gamla gubbdjävlar, pöbel, slöfockar, djävla påhäng o. s. v. Ofta åtföljas dessa tillmälen av hotelser, att vederbörande borde hängas, skjutas, slås på käften och liknande. Härtill kommer, att vederbörande befälspersoner ofta låta sina reaktionära och inte alltför sällan nazistiska åsikter ganska tydligt framträda. De förhärliga de tyska vapnen och yttra sig nedsättande om andra makters insatser i kriget. Överhuvud taget förefaller det, som om de militära råskinnen äro att söka bland dem som hylla reaktionära eller nazistiska åsikter.

Det framgår vidare av berättelsen, att åtskilliga officerare äro synnerligen avogt inställda till militieombudsmannainstitutionen. Detta är enligt mitt förmenande särskilt anmärkningsvärt och understryker vad jag här sagt om deras reaktionära politiska inställning. De straff som utmätas för mycket grova förseelser äro löjligt låga och allt annat än ägnade att korrigera vederbörande. I många fall är det dock fråga om ett uppträdande som tyder på direkt olämplighet som befäl inom försvarsmakten. Dylika individer borde avskedas såsom varande opassande för sina befälsuppgifter.

Det måste vara till skada för disciplinen inom försvarsmakten och för lojaliteten mot densamma, att man tolererar personer, som ofta och till och med inför trupp demonstrera sina sympatier för nazismens blodsvälde. Det är minst sagt anmärkningsvärt, att man alltjämt ser genom fingrarna med dessa element, som kunna bli till den allvarligaste fara för landet i händelse av krig. Frågan om demokratiseringen av försvarsväsendet, en fråga som numera tycks ha fallit i glömska hos statsmakterna, borde aktualiseras på nytt. Militieombudsmannens berättelse visar ånyo, hur nödvändigt det är, att man tar ett krafttag på detta område. Att låta det fortgå som hittills vittnar knappast om att de ansvariga ha det intresse för ett starkt och pålitligt försvar som de själva så ofta och så ivrigt deklarera.

Herr talman! Jag har velat göra dessa påtalanden, därför att jag anser, att innehållet i militieombudsmannens berättelse är sådant, att vad som där relateras icke bör få passera opåtalt.

Efter härmed slutad överläggning lades utlåtandet till handlingarna.

§ 11.

Föredrogs första lagutskottets utlåtande, nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av utsökningslagen.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 12.

Fortsatt giltighet av lagen om tjänsteplikt, m. m.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande, nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 30 december 1939 (nr 934) om tjänsteplikt, m. m.

Genom en den 31 december 1943 dagtecknad proposition, nr 15, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet hållna protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag angående fortsatt giltighet av lagen den 30 december 1939 (nr 934) om tjänsteplikt;

2) lag angående fortsatt giltighet av lagen den 30 december 1939 (nr 935) om utvidgad tillämpning i vissa fall av lagen den 28 maj 1920 (nr 245) om medling i arbetstvister; och

3) lag angående fortsatt giltighet av lagen den 30 juni 1943 (nr 444) om tillståndstvång för byggnadsarbete.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte bifalla förevarande proposition.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr **Persson** i Stockholm: Herr talman! Tillståndstvång för byggnadsarbete är säkerligen att föredraga framför det tidigare arbetsförmedlingstvånget som medel för att reglera byggnadsverksamheten. Men även ett i och för sig acceptabelt medel kan brukas på ett icke acceptabelt sätt, och lagen om tillståndstvång för byggnadsarbete tillämpas på ett sådant sätt, att jag anser, att riksdagen bör ägna tillämpningen särskild uppmärksamhet, när nu förslag om denna lags förlängning föreligger. Bestämmelserna om tillståndstvång tillämpas nämligen på ett så byråkratiskt och tidsödande sätt, att det ytterligare förvärrar det redan tidigare svåra läget på bostadsproduktionens område. För att undgå dagsböter eller fängelse måste för närvarande en byggnadsföretagare — även allmännyttiga bostadsföretag eller kommuner — låta frågan om uppförandet av en byggnad genomgå följande skärseld.

Först skall ansökan om byggnadstillstånd ingivas till arbetsnämnd. Ansökan remitteras från arbetsnämnden till arbetsmarknadskommissionen. Arbetsmarknadskommissionen remitterar ansökan till byggnadslånebyrån. I vissa fall skall ärendet dessutom remitteras till industrikommissionen och till trafikkommissionen. Överstiga byggnadskostnaderna 500 000 kronor och i vissa fall även om byggnadskostnaderna understiga detta belopp, skall ärendet sedan gå till byggnadsberedningen. Där skall ärendet behandlas kollektivt av ledamöter från en hel del av de kommissioner som tidigare haft ärendet på remiss. Byggnadsberedningen består ju nämligen förutom av ett statsråd som ordförande av ordföranden i arbetsmarknadskommissionen, vice ordföranden i industrikommissionen, ordföranden i byggnadslånebyrån, vice ordföranden i trafikkommissionen, statssekreterarna i social-, finans- och folkhushållningsdepartementen samt byggnadsberedningens kanslichef. Först sedan ärendet genomgått denna oerhört komplicerade behandling — och det gäller byggnadsföretag från Haparanda till Ystad — har det mognat för avgörande. Ärendet återgår till arbetsmarknadskommissionen, som meddelar sökanden beslutet. Under tiden har ansökan om statligt byggnadslån parallellbehandlats av byggnadslånebyrån i förbindelse med arbetsmarknadskommissionen, vilken procedur, ehuru enklare, ändock även den tar en tid av omkring 2 månader.

Sedan allt detta genomlidits av den som önskar uppföra bostäder, under ivrig väntan även från de bostadsbehövandes sida, återstår ändock i många fall den kommunala byråkratiens behandling av frågan. Under hela denna vänte-

Fortsatt giltighet av lagen om tjänsteplikt, m. m. (Forts.)

tid få därtill inte några förberedelsearbeten, såsom schaktning och grundgrävning, igångsättas, trots att detta ju inte kräver någon byggnadsmateriel. Varför det är så, det vet väl endast de outgrundligt visa i kriskommissionerna.

Jag tar ur verkligheten ett exempel på den tidtabell som tillämpas. En byggnadsföretagare i Stockholm insände begäran om byggnadstillstånd den 12 oktober 1943. Den 25 oktober 1943 registrerades ansökan hos arbetsmarknadskommissionen. Den 27 oktober remitterades ansökan till byggnadsberedningen. Den 26 november meddelade Kungl. Maj:t sitt beslut, vilket i detta fall var ovanligt snabbt. Proceduren hade hittills inte tagit mer än jämnt 6 veckor. Beslutet löd: »Bygget får omedelbart påbörjas.» Redan den 28 oktober hade byggnadsföretagaren hos fastighetsnämnden i Stockholm begärt byggnadskreditiv. Begäran beviljades den 15 december. Först därefter och sedan byggnadstillstånd beviljats, kunde utstakningen av tomt bli aktuell. Den begärdes den 20 december och verkställdes den 10 januari 1944, 3 månader efter det att begäran om byggnadstillstånd blivit ingiven. Detta skedde som sagt i bostadsbristens Stockholm.

Jag vill anföra ett annat exempel. En annan byggnadsföretagare insände ansökan om byggnadstillstånd den 17 augusti 1943. Den remitterades till byggnadsberedningen den 2 september samma år. Kungl. Maj:t fattade beslut i ärendet 2 månader senare, den 5 november 1943. Beslutet innebar, att sökanden skulle få påbörja bygget den 1 december, efter att ärendet vilat enbart hos de statliga myndigheterna under $3^1/_2$ månad. Sedan återstod även i detta fall den kommunala byråkratiens behandling av ärendet.

Under det att myndigheterna söka lösa byggnadsfrågorna i nämnda tempo, ökar bostadsellendet, samtidigt som 7 000 byggnadsarbetare gå arbetslösa enbart i Stockholm och i hela landet omkring 30 000. Under tiden 1 november 1943—31 januari 1944 beviljades byggnadslov i Stockholm för byggen, vid vilka endast 6 846 byggnadsarbetare kunna sysselsättas. 7 000 äro som sagt registrerade som arbetslösa. Då ställer man sig den frågan: varför anser man sig under sådana förhållanden behöva förlänga tjänstepliktslagen, som till sitt innehåll är sådan, att den vid full tillämpning berövar arbetarna all personlig frihet vid val av yrke och arbetsplats samt ger statliga myndigheter rätt att diktera lönerna för arbetarna? Denna lag tillkom ju på sin tid med det angivna syftet, att man med dess hjälp skulle vid behov på det mest rationella sättet kunna utnyttja arbetskraften, på vilken det då rådde knapphet. Tjänstepliktslagen kan införas under den rubrik, dit en hel del av fullmaktslagarna rätteligen höra, nämligen under rubriken »lagröta».

Nu råder det inte brist på arbetskraft vare sig i skogarna eller annorstädes, där det bjuds drägliga arbetsvillkor. Men det råder däremot brist på bostäder och byggnadsmaterial. Vore det inte under sådana förhållanden nödvändigare, att regeringen och riksdagen ägnade sig åt frågan om framskapandet av nödvändigt byggnadsmaterial, i stället för att de företrädesvis syssla med tvångslagar mot den arbetskraft som intet högre önskar än att få sysselsättning i bostadsproduktionen? Det råder främst brist på armeringsjärn och rör.

För att bemästra svårigheterna bygger man upp en krisbyråkrati utan like, som på nämnt sätt sysslar med frågorna om hur det knappa materialet skall fördelas men tydligen inte så mycket med frågan om hur byggnadsmaterial skall framskapas. Ändå leva vi i ett land rikt på trä, rikt på järn, rikt på råmaterial till tegel och cement. Mitt i denna rikedom sitta krisbyråkrater och mässa entonigt och hjälplöst för de otåligt väntande bostadsbehövande och arbetslösa: det råder brist, brist, brist. Borde man inte i Sverige, där man ju kan framskapa de finaste kanonrör för världsbruk, också kunna framskapa tillräckligt med vanliga rör, även om tillverkningen av de sistnämnda ger litet

Fortsatt giltighet av lagen om tjänsteplikt, m. m. (Forts.)

mindre profit? Har man redan glömt slagordet: vi ha inte råd med arbetslöshet? Bör man inte redan nu börja förverkliga den i en larmande kampanj affischerade föresatsen om »krigets produktionskrafter i fredens tjänst», åtminstone i så stor utsträckning att redan nu arbetslösa få arbete? Varför begär regeringen anslag endast till vägarbeten för att bekämpa arbetslösheten, när våra skogar och vårt järn vänta på de möjligheter till förädling som äro nödvändiga för att det svenska bostadseländet skall kunna övervinnas med svenskt material? Varför begär regeringen fullmaktslagar och förbud i stället för fullmakter för genomförandet av positiva och skapande åtgärder?

Jag vill om de föreliggande förslagen sammanfattande säga följande. Det är nödvändigt att rationalisera inom krisorganen för att ernå en snabbare behandling av frågor rörande byggnadstillstånd. Lägg inga hinder i vägen för igångsättandet av sådana förberedelser till byggen som inte kräva några byggnadsmaterial på vilka det råder brist! Övervinn materialbristen och samtidigt arbetslösheten genom åtgärder för att av svenska råvaror framskapa, vad som är erforderligt!

Med hänvisning till de synpunkter som jag här framfört ber jag, herr talman, att få yrka avslag på det föreliggande förslaget i den del det avser fortsatt giltighet av lagen om tjänsteplikt.

Herr **Erlander:** Herr talman! Den föregående talaren riktade en del frågor till vad han kallade för krisbyråkratien och därmed också, föreställer jag mig, till statsmakterna, frågor som kanske skulle motivera ett kort belysande av de förhållanden, som det gäller.

Herr Persson frågar: »Varför syssla regeringen och statsmakterna huvudsakligast med tvångslagar mot den arbetskraft, som ingenting bättre begär än att få sysselsättning, i stället för att gripa sig an med framskapandet av ersättningsindustrier, vilka skulle kunna förse oss med sådant byggnadsmaterial, varpå brist för närvarande råder?» Jag vill säga herr Persson, att den föreställningen att statsmakterna huvudsakligast skulle syssla med tvångslagar, riktade mot arbetarklassen, och försumma att sörja för, i den mån det går, tillförseln av råmaterial för vår byggnadsindustri, vittnar om mycket grov okunnighet om vad som för närvarande tilldrar sig i vårt land. Tvångsingripanden ha icke använts i någon större utsträckning under nu rådande kris, utan industrien och näringslivet i övrigt ha hela tiden med statsmakternas stöd frivilligt riktat in sig på att söka göra produktionen sådan att vårt land skall kunna klara sig genom krisens svårigheter. Man skulle kunna taga område efter område och visa, hurusom det där lyckats att uppnå resultat, som 1939 skulle ha betraktats såsom ganska ouppnåeliga.

I dessa strävanden har emellertid också ingått såsom ett led att försöka hushålla med de knappa resurser vi haft i fråga om arbetskraft, och det har därvid skett en viss förflyttning av arbetskraft — i huvudsak frivilligt — vilken uppmuntrats genom speciella bidrag från statsmakternas sida. Vi få nämligen inte glömma bort, att det ända till helt nyligen förelegat en bristsituation på arbetsmarknadens område. Det har rått brist på arbetskraft, och det är denna brist, som har nödvändiggjort ingripanden som statsmakterna kanske annars skulle ha dragit sig för. Det är också, herr Persson, denna brist på arbetskraft, som gjort att man inte kunnat i tillräcklig omfattning gå in för byggandet av ersättningsindustrier t. ex. på byggnadsmaterialfronten. Om vi, låt mig säga under 1941 och 1942, skulle ha byggt ut stora anläggningar inom järnindustrien, hade resultatet blivit, att vi i en mycket svår situation på arbetsmarknaden tvingats att för järnindustriens räkning taga i anspråk ytterligare arbetskraft,

Fortsatt giltighet av lagen om tjänsteplikt, m. m. (Forts.)

en arbetskraft som kanske herr Persson vid det tillfället betecknat såsom nödvändig för bostadsproduktionens igångsättande.

Det har hela tiden varit en avvägningsfråga, för vilka ändamål man skulle disponera den tillgängliga arbetskraften, och jag kan försäkra, att man till byggandet av ersättningsindustrier har mobiliserat så mycken arbetskraft som man i varje särskild situation har ansett möjligt att mobilisera för detta ändamål.

Och jag vill, när herr Persson talar om tvångsingripandena, påpeka att sådana huvudsakligast kommit till användning för att skaffa arbetskraft till skogsarbetet. Hur skulle det ha sett ut för bostadsproduktionen liksom för vårt näringsliv överhuvud taget, om det icke genom samverkan mellan statsmakterna, det privata näringslivet och fackföreningsrörelsen varit möjligt att tillhandahålla tillräckligt med arbetskraft för vår bränsleförsörjning? Det är lätt att nu efteråt säga, att det borde ha anlagts järnverk och skapats tillräckliga fabrikationsmöjligheter när det gäller armerat järn, stålrör och allt sådant, som det råder brist på, men man behöver bara tänka på den situation beträffande arbetskraften, som förelåg 1942, för att inse att det nog är enklare att bemöta sådana påståenden än vad herr Persson tror.

Med dessa mycket knapphändiga antydningar, som skulle kunna exemplifieras när det gäller praktiskt taget varje område av vårt näringsliv, lämnar jag den ena delen av herr Perssons anförande.

Vidare sade herr Persson, att man borde inrikta sig på att skapa en smidigare krisbyråkrati när det gäller handläggningen av ett speciellt slag av ärenden, nämligen de ärenden som falla under lagen om byggnadstillstånd.

Statsrådet Rosander har ju inför riksdagen lämnat en utförlig redogörelse för hur man går till väga vid beviljandet av byggnadstillstånd och för de omständigheter, som gjort att statsmakterna ansett sig tvingade till ett ingripande i fråga om byggnadsverksamheten, ett ingripande som — det kan jag försäkra — ingen av dem som syssla därmed vill ha kvar en dag längre än vad tvånget bjuder oss. Jag hänvisar till denna redogörelse och vill nu bara, när herr Persson här drar fram ett visst ärende under framhållande av att ärendet kom in den och den dagen men att det dröjde så och så länge innan beslut blev fattat och att när detta beslut äntligen förelåg, kunde inte bygget, såsom beslutet förutsatte, få sättas igång omedelbart, säga att detta exempel måste ha valts särskilt med tanke på att ge kammaren den föreställningen att under väntetiden låg ärendet i lugn och ro på byggnadsberedningens, arbetsmarknadskommissionens eller industrikommissionens bord. Det förhåller sig ingalunda på det sättet — det dröjsmål med registreringen, som herr Persson framhöll, måste bero på rent slarv, och om jag får uppgift om vilket ärende det gäller, skall jag genast undersöka saken — utan ärendena upptagas omedelbart till behandling och bli föremål för mycket ingående granskning. Motivet för regleringen av byggnadsverksamheten har ju varit att man skulle söka på bästa sätt hushålla med tillgängliga resurser av byggnadsmaterial. Följaktligen måste man vid prövningen av ett ärende ha tillgång till alla de fakta när det gäller tillgången på byggnadsmaterial, som kunna påverka ärendets behandling. Det går inte alls till så, att man bara låter ett ärende ligga någon tid, sedan det kommit in, och därefter avgör det liksom på känn, utan under hela den tid, som föregår beslutets fattande, är ärendet föremål för en mycket ingående granskning. Jag kan t. ex. berätta för herr Persson, att den granskning, som göres av byggnadslånebyråns tekniska avdelning i syfte att få fram materialbesparande konstruktioner, hade intill slutet av föregående

Fortsatt giltighet av lagen om tjänsteplikt, m. m. (Forts.)

är medfört en besparing för det allmänna, som ju är den som betalar tilläggslånen, på icke mindre än 5 miljoner kronor. En sådan teknisk granskning förutsätter emellertid, att experter kopplas in på punkt efter punkt, och det sker inte i en handvändning.

Men det kan också mycket väl hända att ett ärende blir liggande någon tid, sedan det är slutgranskat. Det kan helt enkelt bero på, att situationen på materialfronten är sådan, att om ärendet genast, låt oss säga i november skulle tagas upp till avgörande, skulle resultatet därav bli ett avslag och att därför byggnadsberedningen, som vet att situationen håller på att lätta, säger sig, att det är bättre att vänta med avgörandet till i januari t. ex. då det kanske finns möjlighet att fatta ett positivt beslut. Det kan väl inte vara ett rimligt handlingssätt att taga upp ärenden till avgörande, även om man vet att det måste bli ett avslag, bara för att statistiken över den hastighet, varmed ärendena passera byggnadsberedningen, skall bli så fin som möjligt, när man, om man väntade ett tag, skulle kunna göra vad vi alla vilja nämligen i största möjliga utsträckning bevilja begärda tillstånd.

Det är möjligt att det finns ärenden, där avgörandet på grund av någon försummelse dragit ut på tiden, men i så fall vore det tacknämligt, om vi kunde få en uppgift på dem, så att vi kunna undersöka, på vilka punkter det brustit. Men i stort sett vågar jag garantera, att ärendena behandlas så som jag här skildrat, nämligen så fort som den ingående granskningen gör det möjligt. Jag kan emellertid föreställa mig, att det uppskovsförfarande, som jag här talat om och som sammanhänger med vår önskan att om möjligt fatta positiva beslut, kan se litet egendomligt ut för den, som inte känner till förhållandena.

Slutligen vill jag bara understryka, att vår strävan är att försöka göra regleringen så litet märkbar som överhuvud taget är möjligt. På varje punkt, där det finns möjlighet att släppa efter på densamma, gör man det. Så fort det t. ex. blev bättre tillgång på material för målningsarbeten, blevo dessa arbeten praktiskt taget fria, och jag tror inte att herr Persson för närvarande kan uppvisa några icke materialkrävande arbeten, där tillstånd icke beviljats. Även därvidlag är man nu mycket frikostig med tillstånd. Så fort bristen på arbetskraft upphörde, bortföll ju anledningen för byggnadsberedningen att vara restriktiv på denna punkt, och man inrättade sig också mycket snabbt efter de nya förhållandena.

Jag har, herr talman, velat lämna detta svar på de frågor, som herr Persson framställt, och jag vill sluta med att säga, att skulle vi komma i det läget, att man skulle kunna släppa loss exempelvis bostadsbyggandet, behöver herr Persson inte alls — i hur vänliga former det än skulle ske — utöva någon pådrivning på socialdepartementet. Vi driva själva på saken så hårt vi kunna. Men jag vill å andra sidan säga herr Persson, att utan den reglering av byggnadsverksamheten och den ransonering, som herr Persson nu så kraftigt angriper, hade bostadsbyggandet fått komma långt mer i efterhand än vad som har varit fallet, och situationen på bostadsfronten hade då säkerligen varit betydligt sämre än vad den nu är.

Herr **Persson** i Stockholm: Herr talman! Herr Erlander talade i första delen av sitt anförande huvudsakligen om tider och svårigheter som varit. Jag har i mitt anförande talat om situationen, sådan den nu är, och vad jag anser, att man borde göra. Det förhåller sig ändå så, att det sedan ett halvt år tillbaka inte råder någon brist på arbetskraft utan tvärtom brist på arbete. Jag skall förnya min fråga och begära ett konkret svar på densamma: när det började bli brist på arbete och överskott på arbetskraft, vad gjorde man då ifrån de statliga

Fortsatt giltighet av lagen om tjänsteplikt, m. m. (Forts.)
myndigheternas sida i syfte att söka övervinna bristen på arbetsmaterial i hastigare tempo än tidigare? Mig veterligt har man icke företagit någon särskild åtgärd härutinnan. Det var det förhållandet, att regeringen begärt 15 miljoner kronor för bekämpande av arbetslösheten genom vägarbeten men att mig veterligt ingenting gjorts för att stimulera produktionen av byggnadsmaterial, som föranledde mig att leverera den kritik jag här framfört.

Herr Erlander frågade vidare, vilka ärenden det här kan gälla. Det förhåller sig så, att jag för Stockholms vidkommande låtit uppgöra och tagit del av en liggare över samtliga dylika ärendens behandling under två eller tre månaders tid. De exempel jag nämnde voro icke några särskilt avskräckande sådana. Det var bara två exempel, tagna ur högen, och de avsågo blott den vanliga tid det tar att få ett sådant ärende avgjort. Den tidtabell jag anförde gäller för praktiskt taget samtliga fall där man ingivit ansökan om byggnadstillstånd. Skall herr Erlander medverka till att beivra förseningen av dessa ärenden, får han börja med att angripa hela systemet. Det är det vanliga förfaringssättet jag skildrade.

Vad sedan gäller påståendet, att jag nu inte skulle kunna påvisa, att något ärende vore vilande där det gällde byggnadsprojekt och där det icke var fråga om sådant arbete för vilket åtginge byggnadsmaterial, så vill jag säga, att jag i denna punkt av mitt anförande avsåg att kritisera det förhållandet, att man icke tillåtit byggnadsföretagare att påbörja schaktningsarbeten och dylikt, förrän byggnadstillståndet i sin helhet var klart. Det var på den punkten jag i detta sammanhang satte in kritiken.

Fröken **Hesselgren:** Herr talman! Jag skall icke upptaga någon ytterligare debatt i detta ärende. Jag vill bara nämna, att vi i utskottet fingo just de upplysningar som lämnats här i dag, och det var just dessa upplysningar som gjorde, att utskottet, ehuru vi stodo undrande inför frågan om denna lag borde bestå i fortsättningen, dock kände sig absolut övertygat om att man borde följa Kungl. Maj:t i detta fall. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag på denna punkt.

Härmed förklarades överläggningen avslutad. Herr talmannen gav först beträffande det under 1) upptagna lagförslaget propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i denna del dels ock på avslag därå; och biföll kammaren utskottets hemställan i berörda del.

På av herr talmannen därå given proposition blev utskottets hemställan i övrigt av kammaren bifallen.

§ 13.

Föredrogos vart efter annat:

andra lagutskottets utlåtande, nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 29 juni 1912 (nr 206) om arbetarskydd; och

jordbruksutskottets utlåtande, nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1943/44, såvitt propositionen avser jordbruksärenden.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 14.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 33, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter

å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1943/44, i vad propositionen avser socialdepartementets verksamhetsområde.

§ 15.

Justerades protokollsutdrag.

§ 16.

Avlämnades följande motioner, nämligen av:

herr *Ericsson* i Sörsjön *m. fl.*, nr 437, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 43, med förslag till lag om djurskydd, m. m.; och

herr *Hansson* i Vännäsby *m. fl.*, nr 438, likaledes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 43.

Dessa motioner bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 12.37 em.

In fidem

Gunnar Britth.